

ה אוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למדעי החברה

המחלקה למדע המדינה

עבודה סמינריונית בקורס:

טרורизם:

אספקטים היסטוריים והשוואתיים.

OAS

המרצה: פרופ' שפרינצק

הסטודנט: אורן טולדנו (ב.א.)

ת.ז: 31683180-9

תאריך הגשה: 5/12/2000

ראשי פרקים

מבוא . עמ' 1

פרק 1: אלג'ריה וצרפת. עמ' 2

1-1 : הכיבוש הצרפתי וההתיישבות המאסיבית : שורשי המשבר. עמ' 2

2-2 : התגבשותה של הלאומיות האלג'רית מבעירה את השטח. עמ' 4

3-1 : הרפובליקה ה-5, תקווה נכזבת. עמ' 5

פרק 2: ארגון ה-OAS, ממחאה לטרור. עמ' 8

1-2 : דה-גול כקטליזטור המשבר. עמ' 8

2-2 : התשתית הארגונית של ה-OAS. עמ' 9

3-2 : הפיכת הגנרלים. עמ' 12

4-2 : הקמת ה-OAS. עמ' 13

5-2 : שינוי האסטרטגיית האלימות. עמ' 16

פרק 3: ה-OAS מול שארל דה-גול. עמ' 20

1-3 : מדוע דה-גול? עמ' 20

2-3 : תהליך הדד-הומניזציה לקראת רצח פוליטי. עמ' 21

3-3 : מסע הפיגועים נגד הגנרל, והתמודדות המשטרה. עמ' 22

מסקנות. עמ' 26

ביבליוגרפיה. עמ' 28

ביבליוגראפיה:

רוב המקורות נמצאו בזכות שירותן המצוין של הספריות הלאומיות של צרפת :
Bibliotheque St Genevieve, Bibliotheque Georges Pompidou, Bibliotheque Francois
Mitterand, שהתחשבו במעמדי כסטודנט זר, ואפשרו לי גישה לכל המסמכים הנחוצים לעבודה
זו.

- 1) Delarue, J. (1994) , L'OAS contre De Gaulle, Fayard, Paris.
- 2) Deroulede, A. (1997), OAS (organisation armee secrete) Etude d'une org. clandestine, J.Curutchet, Helette (Pyrenees Atlantiques).
- 3) Duranton-Cabrol, A.(1995) , Le temps de l'OAS, Complexe, Bruxelles.
- 4) Feraoun, M. (1962) , Journal 1955-1962, Ed du Seuil, Paris.
- 5) Gaulle, Ch- D. , De Gaulle parle aux Francais: discours historiques (1940-1968), Fortin prod.fondation Charles De Gaulle.
- 6) Gaulle, Ch-D (1980) , Memoires de Guerre, Plon, Paris.
- 7) Kauffer, R. (1986) , L'OAS, L'histoire d'une organisation secrete, Fayard, Paris.
- 8) Lancelot, M-T. (1963) , L'organisation armee secrete, Fondation pour l'etude des sciences politiques, Paris.
- 9) Limagne, P. (1977) , L'Ephemere IV Republique, France-Empire, Paris.
- 10) Montagnon, P. (1991), La guerre d'Algerie, Ed du Seuil, Paris.
- 11) Sprinzak, E. (1991) , "The Process of Deligitimation: Towards a linkage Theory of Political Terrorism", Terrorism and Political Violence, Vol 3, no 1, pp 50-68.
- 12) Susini, J-J. (1963) , Histoire de l'OAS, La table ronde, Paris.

13) Thomas, H-J. (1998) , Le terrorisme urbain en 1962 a Alger: Delta7, L'Harmattan, Paris.

14) Vaisse, M. (1983) , Alger le putsch 1961, Complexe, Bruxelles.

מבוא:

OAS, Organisation Armeé Secrete. הארגון הצבאי החשאי שפעל בצרפת ובאלג'יריה בתחילת שנות ה-60 הוא נושא עבודה זו. בבואנו לבחון את תופעת הטרור בהיבט מחקרי אקדמאי, אנו מנסים למצוא כללים ומסגרות, אשר תוכלנה להתאים למציאות פוליטית מסוימת. מדובר במדע, אף על פי שאינו מדויק. תופעת הטרור נחקרת כאן בזווית הפוליטית, כאשר היא מושפעת מרעיונות שונים כגון תפישה דתית או התנהגויות מתחום הפסיכולוגיה או הסוציולוגיה. ה-OAS, מעניין אותנו באופן מיוחד משום שסיבת הגעתו של ארגון זה לטרור נבע ממספר סיבות, ואפשר לנתח את פעולתו והתפתחותו לפי מודלים שונים ומגוונים. הפעולה של הארגון הצבאי החשאי משתלבת בעולם משתנה שלאחר מלחמת העולם השנייה, ועל כן נדיר ומעניין להבין את הקרע הרגשי העמוק שתהליך הדה-קולוניזציה יצר אצל רבים באירופה. ממד נוסף שימשוך את תשומת ליבנו הוא התהליך הפוליטי שצרפת עוברת באותן שנים תחת שלטונו - המיוחד באופיו- של שארל דה-גול; אין להבין כלל את התנהגות ה-OAS, מבלי לתפוש את הרקע הפוליטי והמחשבתי של אותן השנים.

על כן, בחלק הראשון של עבודה זו, אנו נבחן את הרקע ההיסטורי והפוליטי של נוכחות צרפת באלג'יריה. נציג את תהליך הקולוניזציה מתחילתו ועד הימים הראשונים של מרד המקומיים. נראה כיצד ההתיישבות הצרפתית השפיעה על התפתחותה והתהוותה של האוכלוסיה המקומית. נבדוק יותר לעומק את קהיליית המתיישבים, מי הם היו ומה הם רצו.

בחלק השני של העבודה, נרצה להראות כיצד ארגון ה-OAS, צמח מתוך הסערה כמעין פרק אחרון למלחמת אלג'יריה, שהחלה כ-10 שנים קודם לכן. נשתדל להבין את הקווים האידיאולוגיים שהנחו את הארגון, ולמעשה כבר בשלב זה נרצה להתייחס לתהליך המורכב שבסופו של דבר הוביל את הארגון לביצוע פעולות טרור. כאן נשתמש בכלים האקדמיים שברשותנו לחקר הטרור; נרצה להתאים את אשר למדנו על הארגון למסגרות מוכרות ולתהליכים מוסברים במדע המדינה. נבדוק את מגבלות המודלים האלה ביכולתם להתאים באופן מדויק למציאות המשתנה, כאשר בסופו של דבר נראה ששילוב של המודלים הוא הנחוץ להבנת ה-OAS.

בחלק הרביעי והאחרון של עבודה זו נתייחס למערכת היחסים המסובכת שנתפתחה בין הארגון OAS לבין דה-גול, ובאמצעות יחסים אלה נלמד את התהליך המורכב של טרור העובר ומתמקד בטרור אישי כנגד אדם אחד הנתפש כאויב המרכזי.

1) אלג'יריה וצרפת.

הופעת ה-OAS, יכולה לקבל משמעות רק כאשר היא נתפשת כסוף של תהליך מורכב, המאופיין על ידי מערכת היחסים מאוד מסובכת בין צרפת ואלג'יריה. כדי להבהיר את הרקע ההיסטורי לאירועים שהבעירו את רחובות פאריז ואלג'יר בתחילת שנות ה-60, עלינו לחזור לשנת 1830 של המאה הקודמת (שנת כיבוש אלג'יריה על ידי צרפת).

1-1) הכיבוש הצרפתי וההתיישבות המאסיבית, שורשי המשבר.

מהי אלג'יריה של 1830? ארץ יבשה למדי, בנויה מנופים ים-תיכוניים שמתחלפים במהירות, ארץ פרימיטיבית במונחים אירופאיים. ארץ שעברו עליה כיבושים רבים: רומאים, ואנדלים, ערבים, מרוקאים, תוניסאים, תורכים, ובסופו של דבר צרפתים. אדמה קרועה בין קאבילים וערבים, ללא ארגון-על. הסיבות שהביאו את מלך צרפת צ'ארלס ה-10 להחליט על הכיבוש אינן ברורות כלל. איננו בטוחים מה גרם לפתאומיות ההחלטה, אלא אולי השילוב של סיבות שנפוצו באותן שנים של הקולוניזציה: רצון להתרחב, להתעצם, להתפשט, להביא את הנצרות לשטחים חדשים. סיבה נוספת הייתה הרצון העז לא לתת לבריטיים (המתחרים המיתולוגיים) לתפוס את המקום. אם כן, זהו שילוב של מסע דתי, כלכלי, ומעצמתי שבסופו של דבר גרם לכיבוש צרפת ב-1830.¹

המקומיים והצרפתים נאלצו לחכות כ-50 שנה כדי להגיע למצב בו שרר שלום בין הצדדים. בשלב זה, בשנות ה-20 של המאה ה-20, התפנתה אלג'יריה לחיים פורחים והתפתחה בהתאם. אלג'יר הפכה לפנינה הלבנה של צרפת, מספר המתיישבים הלך וגדל. ב-1953, מספר המתיישבים ייה כבר מליון איש (יחס של 1/8 לאוכלוסיה המקומית). גם על ילידי אלג'יריה היו השפעות רבות וחיוביות מהכיבוש הצרפתי: התמותה ירדה באופן חד ונולדו יותר ילדים.² הדינאמיקה שנוצרה ובסופו של דבר הביאה לקונפליקט ולפרעות ב-1954, מקורה במערכת היחסים הסבוכה בין מתיישבים ומקומיים; להמחשת הרעיון נצטט שתי טענות, הראשונה מפי מתיישב והשנייה מפי מקומי: " אדמה זו היא שלנו, הפרחנו אותה בעבודתנו ובדמנו ", " אדמה זו נגנבה ממני, וגורשתי ממנה ". כלומר ישנה כאן דוגמא ברורה של ניגוד אינטרסים חריף כאשר הבעלות על האדמה היא במוקד הויכוח. אחד טוען זכות על האדמה בשל סיבות היסטוריות-תרבותיות, והשני בזכות עבודת כפיו (האדמה שייכת למי שמעבד אותה).³

¹ Pierre Montagnon, *La guerre d'Algerie*, (Paris, 1991), pp 38-39.

² לטבלת גידול שתי האוכלוסיות ראה נספח מס' 1 בתום העבודה.

³ Montagnon, pp 55.

במקביל לתופעות פנים-אלג'יריות המאופיינות במתחים שהסברנו לעיל, התפתח מעין מאבק נפרד בין ההתיישבות הצרפתית באלג'יריה ולבין צרפת המטרופולית.⁴ המתיישבים הצרפתיים החלו לתבוע יותר זכויות מפאריז, ובעיקר יותר עצמאות.⁵ אם אנחנו רוצים להבין את התנהגות ה-OAS מספר שנים לאחר מכן, וכיצד פעילים רבים התנגדו באופן כה חריף למדיניות הממשל, חשוב לנתח את מערכת היחסים בין השלטון למתיישבים כבר בתחילת ההתיישבות. אנחנו רואים כאן שרצון הבדלנות היה קיים עוד בשנים הראשונות של ביסוס ההתיישבות, וזאת נקודה שיש לזכרה.

כעת נחזור ל"סכסוך השקט" שהיה קיים בין המקומיים וכובשיהם. ציינו בהתחלה שכיבוש אלג'יריה הוצדק בין השאר על ידי הרצון לבשר את מסרי הנצרות לעמים אחרים. כאשר הובאו המתיישבים הראשונים, היו ביניהם כמרים ואנשי כנסייה אחרים שבאו לפתוח מיסיונים. מטרתם הייתה ללמד את "הכופרים" את דבר ישו וכך להמיר את דתם. אולם, לא הייתה שום תוכנית מדינית רשמית להמרת דתם של המקומיים, ואף הוחלט באופן מחושב להשאיר אותם מוסלמים ולאפשר להם לקיים את דתם. "התנהגות נאורה ומחושבת" זו של צרפת באה כדי לקבע את ההפרדה בין האדם הצרפתי-נוצרי ובין המקומי-מוסלמי, כך הותמד הפער ביניהם ולמעשה נחסמה כל אפשרות של 'מוביליות' חברתית. דוגמא לפער זה בא לידי ביטוי על ידי חוסר האפשרות לנישואים מעורבים, פער שמנע כל אפשרות למיזוג ולדו-קיום אמיתי.⁶

בנוסף למדיניות הדתית של צרפת, התפתח ויכוח מעת הכיבוש לגבי זהותם של האלג'יריים. האם היה צורך לאזרח אותם? האם הטריטוריה האלג'ירית היא שטח צרפתי לכל דבר? ובכן, ההיסטוריה של פאריז ביחס לשאלה האלג'ירית, אם אפשר לכנות אותה כך, הייתה שונה מתקופה לתקופה. בשנים הראשונות לכיבוש הוגדרה אלג'יריה כאדמה צרפתית וחולקה לשלושה מחוזות (הגדרה שהוסיפה להתקיים כ-100 שנה). אולם, מנהיגים אחדים כגון נפולאון השלישי דיברו בצורה שונה והראו התחשבות מיוחדת והבנה ראויה לציון ביחס למצב המקומיים מול כובשיהם הצרפתים. "שוויון מושלם בין ילידים ואירופאים, רק כך הצדק ימצא, זהו המצב היחיד שהוא גם מכובד וגם נכון".⁷ ניצוצות אלה לא החזיקו לאורך זמן, וכל יוזמה בכיוון של שוויון או זכויות נדחתה על הסף. בסך הכל שתי הקהילות היו זו לצד זו וקיימו יחסים, לפי מספר עדויות אפילו חמים. גב' דוראנטון-קאברול בספרה *Le temps de l'OAS*, מסבירה את התיאור "האידיאלי" שנותנים המתיישבים לגבי התקופה שלפני האירועים כמצב פרדוקסאלי, מתחום הפסיכולוגיה. היא טוענת כי זהו הצורך להאמין ב-age d'or, תקופת זהב, של יחסים טובים בינם

⁴ מטרופול = Metropole, הנו מושג שפותח באותן שנים כדי להגדיר את צרפת "המקורית" הנמצאת באירופה, להבדיל מהקולוניות הרבות שלה המפוזרות בעולם.

⁵ Montagnon, pp 57.

⁶ *Ibid.*, pp 48 and 59.

⁷ לציטוט של נפולאון השלישי ראה ספרו של Montagnon, pp 63.

לבין המקומיים. ישנו צורך בסיסי להאמין כי קיימת אפשרות לחזור למצב בו הכל אידיאלי.⁸ אולי פעולות ה-OAS, פעולות אלימות במיוחד עליהן נרחיב בהמשך, נועדו לחזור למצב האידיאלי, עליו סופר כרגע, כלומר לאפשר ל"פנטזיות" של המתיישבים למצוא ביטוי אמיתי.

הרגשת הניכור התחזקה אצל המוסלמים עוד יותר כאשר ב-24 באוקטובר, 1870, ניתנה אזרחות מלאה לכל האלג'ירים היהודיים. באותה שנה מנתה הקהילה היהודית 33,000 איש והיותה כוח כלכלי חשוב באלג'יריה. אין צורך להרחיב בפגיעה ברגשותיהם של המוסלמים מאותה החלטה. לא הייתה אפשרות אחרת עבור המוסלמים מלתפוס את ההחלטה כחלק מהלך הרוח הצרפתי, שככל הנראה התמיד בהרחקת הקהילה המוסלמית ממרכז העניינים, ובעיקר מצרפת עצמה.⁹ דוגמא נוספת היא נוכחותם המינימאלית של המוסלמים בכל המוסדות להשכלה ולהשכלה גבוהה. המוסלמים לא למדו בבתי ספר באופן סדיר, ובאוניברסיטאות יחס המוסלמיים מבין הסטודנטים היה סמלי בלבד, (50 מתוך 2000 סטודנטים ב-1930, וב-1954, 500 מתוך 5000).¹⁰ מצב זה יצר חוסר מקצועיות אצל הילידים, הם לא נקלטו לשוק העבודה וכך התלות במתיישבים נשמרה. רוב גדול של המקומיים לא היה בעל מקצוע. מצב זה גלגל אחריו תסכול רב, כאשר באלג'יריה של 1954 היו כ-850,000 מובטלים מקומיים (יחס של 1/8).¹¹ תסכול זה, אלא היה לו מנוס מלהפוך לכעס שיוביל למלחמת העצמאות.

1-2) התגבשותה של הלאומיות האלג'ירית מבעירה את השטח.

לאחר קריאת נתונים אלה, מסתבר כי שאלת ההתעוררות הלאומית המודרנית של המקומיים האלג'ירים הייתה רק עניין של זמן. לאחר מלחמת העולם השנייה, ולאור הכישלון הכפול של צרפת מול הגרמנים, ולאחר מכן כישלונם בהודו-סין, הקולות הלאומניים האלג'ירים החלו להישמע יותר ויותר. תמונת המצב הראתה צרפת חלישה מאי-פעם ואפשרה לילידי אלג'יריה לחלום על עצמאות: "אתם הצרפתים לא מייצגים אותנו, לעם האלג'ירי יש היסטוריה משלו, יש לו שפה, יש לו אחדות דתית, תרבות משותפת, מנהגים. עם זה אינו צרפת, הוא לא יכול להיות צרפת, והוא גם לא יהיה לעולם..."¹² בתחילה קולות אלה הגיעו מאליטה דתית שתבעה את ייחודה הלשוני-דתי-תרבותי של האומה הערבית ובתוכה של אלג'יריה; אולם מהר מאוד הרגשות הלאומיים קיבלו אופי חילוני מפי ריאקציונרים אלג'יריים שהתחנכו בצרפת ושקיבלו את בגרותם הפוליטית בשורות המפלגה הקומוניסטית. המנהיגים המהפכנים: האג'

⁸ Anne-Marie Duranton Cabrol, *Le temps de l'OAS*, pp 36-37.

⁹ Montagnon, pp 63.

¹⁰ *Ibid*, pp 75 and 108.

¹¹ *Ibid*, pp 108.

¹² ציטוט של העולמא, הנציגות הדתית המוסלמית הממוסדת לפי שיטת העות'מאנים, הם הראשונים שביטאו את הכעס והרצון

לעצמאות, ראה 82 Montagnon, pp.

ואבאס הם שהיוו את הגרעין הקשה שהביא לעולם את ה-FLN (Front de liberation nationale), החזית הלאומית לשחרור, שפעלה בדרכים רבות למען עצמאות אלג'יריה.¹³

הדעות הבינלאומיות לגבי המדינות הקולוניאליות, כגון בריטניה וצרפת, נעשו באותה תקופה קשות יותר ויותר. ארצות הברית וברית המועצות, כל אחת מסיבותיה שלה, התנגדו באופן חריף להשתלטות עמים על עמים אחרים, ולאחר מלחמת העולם השנייה הן החלו משמיעות יותר את קולן בתור שתי המדינות ההגמוניות בעולם. האמריקנים קידמו רעיונות כגון הזכות להגדרה עצמית וריבונות, הם תמכו ב-FLN, ותרגמו תמיכה זו לגינויים נגד צרפת באו"ם. מגוון תופעות אלה יצרו בתחילת שנות ה-50 מעין דינאמיקה מחשבתית ומעשית אצל ילידי אלג'יריה. מעתה, הרעיונות הלאומיים שנעו רק בספירות המשכילות ירדו לשכבות המוניות יותר, והדבר בא לידי ביטוי במהומות הראשונות של 1954, שלמעשה פתחו את מלחמת אלג'יריה.

מנגד עומדים המתיישבים: Les pieds-noirs, הרגליים השחורות, שראו באלג'יריה את ביתם, את ארצם, את מולדתם. יתרה מכך, הם תפשו את אלג'יריה כחלק אינטגרלי, בלתי-נפרד מהאומה הצרפתית, וצרפת היא בעצם יחידה אחת מורכבת מהמטרופול ומאלג'יריה ביחד. לדוגמה נצטט את מישל דברה, ראש הממשלה של דה-גול וכותב חוקת הרפובליקה החמישית: "אלג'יריה היא בשרנו".¹⁴ תפקידם של המתיישבים בגלגול האירועים התחיל להיעשות חשוב כאשר הם עברו לשחק במגרש הפוליטי מעבר לים התיכון, אל צרפת המטרופולית. רובם של הצרפתים תפשו את הרפובליקה הרביעית ככישלון חרוץ; שיטתה הקונצטיטוציונאלית בעיקר סבלה מחוסר היציבות שלה ברמה הפרלמנטארית, הממשלות התחלפו במהירות רבה מדי (לפעמים כל חצי שנה), והדבר לא אפשר את התבססות צרפת בתום מלחמת העולם השנייה. צרפת נתפשה כחלשה, ובעיני ה"חלוצים" באלג'יריה שיטת המשטר לא התאימה לטיפול בנושא רגיש כגון הבעיה האלג'ירית.¹⁵

1-3) הרפובליקה החמישית: תקווה נכזבת.

אט-אט התארגנה בצרפת מעין קבוצת לחץ, שמטרתה הייתה להביא לחזרתו של הגנרל המהולל דה-גול. האיש שהציל את כבודה של צרפת במלחמת העולם השנייה, נתפש כאפשרות האחרונה להציל

¹³ לנושא ה-FLN, והמאבק על העצמאות האלג'ירית מול צרפת הקולוניאלית ראה: Monique Gadant, *Islam et nationalisme en Algerie* (Paris, 1988). Ali Haroun, *La 7eme Wilaya: La guerre du FLN en France, 1954-1962*, (Paris, 1986). Muhamad Harbi, *Le FLN mirage et realite*, (Paris, 1980).

¹⁴ לציטוט של דברה ראה "L'Algerie: cette chair de notre chair", Montagnon, pp 218.

¹⁵ לפרטיים על סיבות חולשתה של הרפובליקה הרביעית בצרפת ראה את ספרו של Pierre Limagne, *L'ephemere 4eme republique*, (Paris, 1977).

את צרפת. הוא בעצם נתפש כאיש הגדול של צרפת¹⁶, המציל הלאומי, שקוראים לו מביתו כשהכל נראה אבוד. מעבר לכך ובהיבט האלג'ירי שלנו, הוא גם ייצג את שלמות ויציבות צרפת, הוא קידם ערכים של עמידה בלחצים בינלאומיים למען מטרות לאומיות ש"אלג'יריה צרפתית" ודאי נכללת בהן. באותה תקופה, יש לציין שנית, התמיכה מכלל האוכלוסיה הצרפתית במתיישבים באלג'יריה הייתה כמעט מוחלטת, לא הייתה שאלה לגבי זהותה של אלג'יריה ושייכותה לצרפת הגדולה.¹⁷ להבהרת העניין, ייאמר כי הבאת דה-גול לנשיאות הובן על ידי רבים כדבר שיאפשר את שינוי החוקה והיולדות הרפובליקה החמישית, כאשר הרפובליקה הרביעית כאמור הייתה עבור רבים אחת הסיבות המרכזיות לאירועים באלג'יריה ולחוסר היכולת להתגבר עליהם. אם כן, יותר מהאיש, רצו להחליף את השיטה. השימוש בדה-גול היה אינסטרומנטאלי יותר מרגשי, בעיקר בקרב תומכי אלג'יריה הצרפתית. עובדת ה"שימוש" בדה-גול יכולה אולי להסביר באופן חלקי את היכולת לפגוע בו יותר מאוחר, כפי שנבדוק בחלקה השלישי של עבודה זו.¹⁸

כבר ב-1958 דה-גול נקרא על ידי נשיא צרפת לכינון ממשלת חירום, הגנרל קפץ על ההזדמנות לנקום את סילוקו מספר חודשים לאחר תום מלה"ע השנייה. אף על פי כי בנאומיו הראשונים דיבר דה-גול על אלג'יריה צרפתית, וכך חיזק את ביטחונם של הפיה-נואר (המתיישבים) בנכונות החלטתם, החלו משתנים במהלך הזמן התנהגותו ונאומיו של דה-גול, ובלבלו את שני המחנות סביב הנושא האלג'ירי. במהרה גדולי המבקרים החלו מציינים את האופי הדו-לשוני של התבטאויותיו של הגנרל. הוא עצמו כתב את דעתו האמיתית ב**זיכרונות מלחמה**, שם הוא הסביר את הבנתו לגבי העולם החדש כפי שעיצבו אותו אמריקאים וסובייטים. לדעתו לא הייתה באפשרות צרפת להחזיק באימפריה כפי שנהגה לעשות במאה האחרונה. כבר בשלב זה הציג את רצונו לשנות את דפוסי ההתנהגות הצרפתית בקולוניות שלה ולשבור את היחס התלתי שהיה קיים בין מתיישבים וילידים.¹⁹

כיצד אם כך ניתן להבין את התבטאויות אלה של דה-גול כאשר הוא דווקא הובא כדי לשמר את אלג'יריה הצרפתית? ניסיונות להסביר את מסקנותיו בדבר עתידה של אלג'יריה מתרכזים לרוב ברמה האישית. יש הטוענים כי הגנרל הסתכל על המצב בראייה ארוכת טווח, כאשר מטרתו הסופית הייתה לבסס את מעמדו הבינלאומי, מטרה המצריכה השתלבות רעיונית ויישור קו עם האידיאולוגיות האנטי-

¹⁶ בצרפת נהוג לומר על דה-גול שהוא: *Un homme grand et un grand homme*, משחק מילים שבעזרת חילופי המילים מתאר את דה-גול הן כאיש גבוה והן כאיש חשוב.

¹⁷ Montagnon, pp 255.

¹⁸ הגנרל סאלאן, שיהפוך למנהיג ה-OAS, קידם את חזרתו של דה-גול לזירה הפוליטית (הוא זה שצעק *יחי דה-גול!* על במת העירייה באלג'יר מול הקהל המתלהב), אולם הוא מעולם לא ייצג את עצמו כגוליסט מושבע, וראה בדה-גול תקווה אחרונה בזכות הקונצנזוס סביבו.

¹⁹ Charles De-Gaulle, *Memoires de guerre*, V. III, Ageron, Ch-R, Sinbad, 1980 (first publication in 1959) pp 223.

קולוניאליות של ארה"ב וברה"מ. האם היה מדובר באמביציה אישית או נקמה? יש הרואים בהחלטת הנשיא ללכת בכיוון העצמאות האלג'ירית רצון לנקום במתיישבים באלג'יריה על שהעדיפו לתמוך ב-Pétain במקום בו 15 שנה קודם לכן. כך או כך, אין ספק שדה-גול המשיך "לבלבל את האויב" כאשר במהלך מסעותיו, במוסטגאנם למשל, הוא צעק בנאום: "תחי אלג'יריה הצרפתית!" והוסיף בבירור יתר: " לעולם, כל עוד אני חי, דגל ה-FLN לא יתנופף מעל אלג'יר", או "האם כבר ראו את דה-גול מוותר על חלק מהטריטוריה הלאומית?"²⁰. מעדויות אלה עולה תמונה מעניינת של דה-גול. תמונה לא ברורה אומנם, שאינה משאירה רושם צלול: האם הוא מנהיג שהאמין באלג'יריה הצרפתית ואט-אט התפכח והתאים את עצמו למציאות המשתנה, או שמא היה פוליטיקאי מחשב, ואופורטוניסט שידע ולהתבטא באופן דו-לשוני לפי צרכיו הפוליטיים?

אין ספק שחוסר הבהירות, ויותר מאוחר החלטתו ללכת בדרך של מסע ומתן עם ה-FLN לכוון של עצמאות, כל אלה עמדו בשורש התפתחות רגשות הבגידה והעלבון אותן חשו המתיישבים באלג'יריה. אותן רגשות שננתח בחלקה השני של העבודה, ושיובילו בסופו של דבר להקמת ארגון טרור מיוחד במינו: ה-OAS.

²⁰ ראה נאומו של דה-גול ב-Mostaganem, עיירה אלג'ירית ב-1958. Charles De Gaulle, De Gaulle parle aux Français (1940-1968), fortin prod, Paris.

2) ארגון ה-OAS, ממחאה לטרור.

כדי להבין כיצד התארגנו מספר אזרחים וחייילים צרפתיים והקימו ארגון טרור של ממש, יש לחזור לתחילת ההידרדרות ביחסים בין מצפונם הלאומי והקו האידיאולוגי שהלך אחריו השלטון הצרפתי. במהלך החלק הזה, ננסה לחקור את התהליך שעברו אזרחים אלה, ממצב של נאמנות מלאה לצרפת עד לניסיונות פיגוע בבכירי השלטון הצרפתי. אנו יודעים כי טרור הוא למעשה סוף תהליך ארוך של דה-לגיטימציה ודה-הומניזציה. טרור הוא הביטוי הפוליטי הקיצוני ביותר, נדירות הקבוצות שמגיעות אליו, ועל כן הוא תוצאה של תסכולים ואכזבות אין-סוף, כאשר נדמה כי אין מנוס משימוש בטרור כדי לתקן את המצב.²¹

2-1) דה-גול כקטליזטור המשבר.

אם כן, התהליך שהביא את אנשים האלה להתלכד בארגון טרור התחיל בנקודת שבר מסוימת, למעשה "משבר האמון" בהחלטות השלטון. במקרה של ה-OAS, הכל התחיל בשינוי בהתנהגותו של הגנרל דה-גול. באלג'יריה ציפו לגנרל כמו שמצפים למשיח, עבורם הוא סימל את צרפת האיתנה שתדע להגיב ביד חזקה נגד הפרובוקציות החוזרות של ה-FLN. מה שצריך להבין הוא שקהילת המתיישבים לא רק ששמחה בבואו של דה-גול לשלטון, היא אף תרמה רבות להבאתו לנשיאות (כמו כן תמכו המתיישבים רבות בשינוי הרפובליקה). יתרה מזאת, בעיניהם של תומכי אלג'יריה הצרפתית²², הם אלה שבעצמם הביאו אותו לשלטון, הגנרל חייב להם, בזכותם הוא שם. למעשה האולטרה האלה טעו; הם נלחמו ברפובליקה הרביעית כדי להביא במקומה איש או שיטה כוחנית, מעין דיקטטורה פוליטית לגיטימית שתטפל ביד ברזל בבעיה האלג'ירית. במקום זאת הם קיבלו איש מחושב, מציאותי, בעל ראייה ארוכת טווח, שהראה נכונות להתחשב בזכויות האדם ובשלטון החוק.²³ "טעות" זו, שגרמה להם להאמין כי יש בדה-גול מנהיג קנוי למאבקם, אינה משנה את הרגשת הבגידה הקשה שחוו עליהם רובם של פעילי הארגונים למען אלג'יריה צרפתית. דפוסי האכזבה והשנאה שהרגישו צרפתים רבים כלפי דה-גול, ובגידתו כביכול, ינותחו בהרחבה בחלקה השלישי של העבודה, אולם יש לציין עוד תאריך משמעותי בהתפתחות האירועים: ה-16 בספטמבר 1959.

²¹ להגדרת תהליך הדה-לגיטימציה ראה: Ehud Sprinzak, "The process of deligitimation: Towards a linkage

"Theory of Political Terrorism", *Terrorism and political violence*, 1991, pp 50.

²² ב'ארגון הצרפתי תומכי אלג'יריה הצרפתית כונו Ultras, בשל האולטרה-רדיקאליות בה ראו את המצב ובפתרונות בהם דגלו.

²³ Jacques Delarue, *L'OAS contre De Gaulle*, (Paris, 1981), pp 46-47.

בתאריך זה, ננאם נאום ששינה את כל תמונת המצב. במהלך נאום זה שארל דה-גול, האיש שנשא עימו את כל ציפיותיהם של המתיישבים באלג'יריה, הצהיר כי לאלג'יריה זכות להגדרה-עצמית קרי אוטו-דטרמינציה; החלטה על עתידה של אלג'יריה תיעשה על ידי האלג'ירים, באלג'יריה, בצורת משאל עם. במלותיה של גב' קברול, הצהרה זו של הגנרל הייתה הפרת "חוזה מוסרי" עם תומכי אלג'יריה הצרפתית.²⁴ אם אפשר לדבר על משבר אמון עם הגנרל, כאן הייתה נקודת השבר ממנה אין לחזור. כבר מסוף 1958, החלו מקימים בצרפת ובאלג'יריה קבוצות מחאה רבות שהתחילו לבקר באופן פומבי את השלטון ונציגו דה-גול.²⁵ ארגונים אלו היו בבסיס התעמולה שמטרתה להפוך את דה-גול לדמות בלתי-חוקית ובלתי-לגיטימית. קבוצות אלה היו הגרעין הראקציונרי שיותר מאוחר יוליד את ה-OAS.

2-2) התשתית הארגונית של ה-OAS.

אחת הקבוצות החשובות ביותר הייתה ה-FNF,²⁶ החזית הלאומית הצרפתית, אשר הוקמה על ידי יוסף אורטיז (Joseph Ortiz) בנובמבר 1958, על מנת לקבץ ולאחד את כל האולטרה מאלג'יריה. קבוצה זו הייתה הראשונה שביקרה באופן גלוי את מדיניותו הדואלית של דה-גול.²⁷ ארגון אחר ופועל יוצא של ה-FNF היה ה-MP 13, התנועה ההמונית של ה-13 במאי,²⁸ התנועה הקיצונית ביותר בהתבטאויותיה ופעולותיה, והיא שכנראה עמדה במרכז השראתו של ה-OAS בכל הקשור לנושא אלימות וטרור. עיקר עבודתה בשטח התמקד בפעולות אנטי-טרוריסטיות כנגד מטרות אלג'יריות, בתגובה לפיגועים שבוצעו על ידי ה-FLN.²⁹ פעולות אלה חשובות לנו בהיבט המחקרי, שכן נראה כי מקור האסקלציה באלימות הוא כאן ממוצא ויג'ילאנטי, כלומר הוא בתגובה לאיום מצד קבוצה אחרת (כאן ה-FLN), ובדרך כלל טרור מסוג זה מופיע כאשר הזרוע הממשלתית מראה חולשה או חוסר תגובה מול חומרת האירועים. אין צורך להרחיב במידת ההשפעה השלילית שיש לחוסר תגובה מצד השלטון בעיני המתיישבים, דבר זה רק הוסיף לאיבוד הלגיטימציה השלטונית אצל קהילת המתיישבים. אין ספק כי במקרה הזה האוכלוסיה הצרפתית באלג'יריה הרגישה מאוימת על ידי ההתעוררות הלאומית והאלג'ירית, ועל ידי הטרור לשחרור לאומי שליווה התעוררות זו.

²⁴ Duranton-Cabrol, pp 23.

²⁵ ארגונים אלה הם רבים, הם נחקרו, נרשמו ונותחו בקפידות יתירה על ידי Arnaud Deroulede, בספרו OAS: Etude d'une organisation clandestine (Paris, 1997). לדוגמא נתן שמות כגון: התנועה ההמונית של ה-13 במאי, התנועה הפו'אדיסטית, חזית הפעולה הלאומית, החזית הלאומית הלוחמת.

²⁶ Front National Francais.

²⁷ Deroulede, pp 20.

²⁸ ב-13 במאי 1958, קהל עצום שהתרכז באלג'יר תקף וכבש את בניין השלטון המרכזי. על הבימה המרכזית הופיע לראשונה הגנרל סלאן כמנהיג אלג'יריה הצרפתית, באותו נאום שנשא צעק: "יחי הגנרל דה-גול!".

²⁹ Ibid, pp 24-25.

מגוון הקבוצות שהחלו מוחות נגד המדיניות הגוליסטית היו בעלות רקע ימני קיצוני מוצהר, רבים מהפעילים היו לאומנים תומכי פטן (PETAIN), חלקם עם נטיות פאשיסטיות. למשל קבוצת "Jeune Nation", אומה צעירה, הייתה בעלת עבר פטניסט, תמכה במהפכה לאומית וקיימה את פולחן האיש פטן. התנועה לא הסתירה את נטיותיה הפאשיסטיות, עם צלב קלטי בתור סמל.³⁰ אחד הכלים שישמשו בתעמולת הדה-לגיטימציה נגד השלטון היה כתב-עת בשם *Lettre Armeé-Nation*, איגרת צבא-לאום, שנכתב בה באופן שיטתי נגד דה-גול ושלטונו. בקריאתנו איגרות אלו, אנו רואים בבירור את ההסתה נגד ראש המדינה והעמדתו במעמד בלתי חוקי ומנוגד לאינטרס הכלל-צרפתי. הוא מואשם בהפרת סעיף 2 של החוקה שנסוב על אי-שבירת הרפובליקה. הוא מואשם בהפרת סעיף 5 שמבטיח את שלמותה של הטריטוריה ומציב את הנשיא כאחראי על שלמות זו. הוא מואשם בהפרת סעיף 16 (סעיף חירום) כאשר טוענים נגדו כי לא נקט אמצעים מספקים נגד אלימות ה-FLN.³¹ מרכיב נוסף המעיד על האופי הימני-קיצוני של קבוצות התמיכה באלג'יריה הצרפתית, הוא האסוציאציה שנעשתה בין המאבק למען אלג'יריה צרפתית לבין המלחמה בקומוניזם ובמרכיבים. למעשה יש רצון להפוך את הבעיה האלג'ירית לנושא אידיאולוגי בינלאומי, המתנגדים לדה-גול רצו לגרום לצרפתים בכללם להאמין כי לברה"מ יש כאן תפקיד מכריע (ובשיתוף פעולה מוסתר של ארה"ב), ושהיא רוצה לבודד את צרפת. בעצם, האולטרה רצו להפחיד את הצרפתים, הם רצו לזעזע אותם: "לפקוח להם את העיניים". עובדה זאת מעידה על כך שכבר בשלב זה החלו האולטרה האלג'ירים לפקפק בנחיצותם של ארגונים כלל-עולמיים כגון האו"ם (שכן האולטרה העדיפו שצרפת תפרוש ממנו).³² התנגדות למוסדות בינלאומיים היא צעד ראשון להתנגדות ל"שיטה" בכללה. כעת כבר לא היה ספק כי שלטונו של דה-גול נתפש כבלתי-חוקי ובלתי לגיטימי לחלוטין; מכאן הדרך לאליומות התקצרה. עתה עברו השחקנים לשלב מתקדם יותר.

הסערה שדה-גול עורר עם נאום ה-16 בספטמבר 1959, הביא כתוצאה ישירה את אירועי הבריקאדות (Les Barricades).³³ בין ה-24 בינואר וה-1 בפברואר 1960 התארגנו אלפי מפגינים בתגובה לסילוקו של Massu, גנרל צרפתי שסימל באותם ימים את המאבק למען אלג'יריה צרפתית (אותו מאסו התראיין ב-22 בינואר וביטא באופן חריף במיוחד את התנגדותו למדיניותו של דה-גול). העימותים בין מפגינים ושוטרים היו אלימים מאוד ותוצאותיהם קשות: שמונה הרוגים ו-241 פצועים אצל המפגינים, 14 הרוגים ו-1231 פצועים בכוחות הביטחון.³⁴ עימות הבריקאדות מלמד אותנו על המשבר החריף שעובר על המתיישבים, הם לא הזדהו יותר עם נציגי השלטון, ועתה עלו מדרגה במחאתם: הם פתחו באש נגד

³⁰ La Croix Celte, הוא הצלב הקלטי שהיה המקביל של צלב הקרס אצל הפשיסטים פרו-נאצים בצרפת בתק' מלה"ע ה-2.

³¹ ראה: *Lettre Armeé-Nation*, Lettre numero 9, pp 2.

³² Derouledé, pp 28-29.

³³ BARRICADE : הוא מחסום מאולתר, בדרך כלל מושו בקרבות רחוב על מנת להתגונן מפני כוחות ביטחון סדירים.

³⁴ Duranton-Cabrol, pp 23-24.

השוטרים שבאו לשמור על הסדר. זוהי אסקלציה מסוכנת מאוד בסולם האלימות. מחסום אחד חשוב נשבר: **הפחד להרוג** לא היה קיים עוד וזה השאיר דלת פתוחה להתארגנויות שנציג בהמשך.

אולם, תגובת הממשל להפרות הסדר הייתה מהירה. תחת השגחתו של שר הצבא פייר מסמר מנהיגיהן המרכזיים של ההפגנות נעצרו, קציני צבא רבים הועברו מתפקידם לתפקידים מרוחקים כפי שכבר נעשה בעבר.³⁵ אורטיז, אותו ציינו כבר כמנהיג ה-FNF, הצליח לברוח מידי השלטון והגיע לספרד. מדריד הפכה במהרה לבירת ההתנגדות לשלטון הצרפתי. אליה חברו כל המואשמים בהסתה ובפגיעה בשלטון הצרפתי. יותר מאוחר אפילו סאלאן הגיע לספרד. לגרעין שהתחיל להתגבש נחזור מיד, אולם לפני כן חשוב לציין את ארגון האב של ה-OAS. ה-FAF, החזית למען אלג'יריה צרפתית, הוקמה ב-6 במאי 1960. אנחנו רואים שבמהלך הזמן, ההתארגנויות סביב הנושא האלג'ירי שהתחילו עם שמות סוחפים ונסחפים, כגון החזית הלאומית הצרפתית, התחילו להבין שמאבקן אינו מאבק כלל-צרפתי, אלא מאבקן הן, ועליהן להיות פראקטיות יותר ולהתמקד במטרה העליונה מעתה והלאה: לשמר את אלג'יריה צרפתית. התבטאויותיו של דה-גול המשיכו לפורר את האמון ואת ההזדהות בין צרפת לבין אלג'יריה; מדובר כאן במעבר ממשבר האמון עם דה-גול, למשבר זהות חריף עבור המתיישבים שנולדו וגדלו באלג'יריה וחיו בה יותר ממאה שנה. כאשר ב-4 בנובמבר 1960, הגנרל טוען בעד "אלג'יריה אלג'ירית", מה הייתה צריכה להיות תגובתו של אדם שבמשך עשרות שנים אמרו לו כי אלג'יריה היא צרפתית ושהיא בשרה של צרפת?

ה-FAF היה הצלחה במונחים של גיוס המוני. מהר מאוד הארגון מנה כ-600,000 איש.³⁶ כאן כדאי לציין את מנהיגו של הארגון בצרפת המטרופוליט: ה-FNAF הוקם על ידי איש בשם ז'אן-מארי לה-פן מוכר עד ימינו בשל דעותיו הפשיסטיות והאנטי-רפובליקניות.³⁷ המסגרת בה פעלה ה-FAF, מזכירה מאוד את אופן הפעולה של ארגוני טרור כדוגמת החזבאללה: שתי זרועות פעילות, אחת לגיטימית שרוצה לקדם את האינטרסים שלה בצורת קבוצת לחץ או מפלגה; וזרוע שנייה חשאית האחראית על פעולות הפחדה ואיבה. אם כן, ה-FAF, ב-1960 כבר עשה טרור וכך הציב תשתית מחתרתית בה ה-OAS עשה שימוש רב. אפילו סיסמאות של ה-FAF שימשו את ה-OAS יותר מאוחר: "ה-FAF מכה במקום בו

³⁵ כאשר דה-גול הגיע לשלטון ב-1958, הוא הרחיק מספר קצינים וגנרלים מרכזיים שמעורבותם הרגשית בנושא האלג'ירי הייתה רבה מידי לטעמו של הגנרל. כך הועברו לתפקידים יוקרתיים אומנם, אבל רחוקים ממוקדי העימות. כך הורחקו: Jouhaud שיהפוך לבכיר ב-OAS, Vanumex, הגנרל סלאן הוא אחד מאותם קצינים, הוא יהפוך למנהיג ה-OAS.

³⁶ Derouledé, pp 35.

³⁷ לה-פן הוא היום יו"ר המפלגה הלאומית הצרפתית: ה-FN, Le front National, החזית הלאומית.

הוא רוצה, וזמן שהוא רוצה"³⁸. בכרוז של ה-22 בפברואר 1961, השמיע ה-FAF את מה שניתחנו קודם לכן: הזהרות אלימות הנובעות מהפחדות של ה-FLN, עיקר פעולתו של טרור המתיישבים – בהתחלה לפחות – הוא ויג'ילאנטי; אולם כבר בשלב זה הופנתה האשמה כלפי השלטון: "ה-FAF יפגע בפעולות תגמול בנציגי כוחות הביטחון שהוא מכיר, ומעתה הם יהיו – הם ומשפחתם – בני ערובה של הסדר הציבורי"³⁹.

שארל דה-גול מצדו המשיך ללא רסן את התקדמותו לקראת אלג'יריה אלג'ירית, והודיע על רצונו לארגן משאל עם באלג'יריה שיחליט על עתידה שלה. משאל-עם שכזה היה סתירת לחי לתומכי אלג'יריה הצרפתית, שמספרם הקטן, יחסית למיליוני הילידים, הבטיח להם תבוסה והפסד בטוח בהתמודדות. אם כבר דיברנו על משבר אמון ועל משבר זהות, כאן החלו להופיע פחדים אחרים, מהתחום האישי יותר. המתיישבים כבר הבינו שהאידיאולוגיה שלהם בדבר יישוב אלג'יריה, לא רק כאינטרס כלכלי אלא גם כציווי מוסרי ודתי⁴⁰, אידיאולוגיה זו נשברה למעשה והוחלפה על ידי אידיאולוגיה ליבראלית יותר שמעדיפה לקדם זכויות של עמים בארצותיהם. אולם מעבר למשברים אלה, מתגבש הרעיון של אלג'יריה אלג'ירית גם אצל המתיישבים, ולאט-לאט הם מתחילים להבין שפירוש הדבר הוא עזיבת המקום פשוטו כמשמעו. לעזוב מקום בו הם נולדו, גדלו וחיו היה כמובן דבר קשה מאוד, והתגלה כאן משבר אישי חריף מאין כמוהו, כאשר למעשה הם היו מתמודדים עם גירוש מבתיהם. יש לזכור את הנקודה הזאת כאשר אנחנו נראה את האופן בו יבוצע טרור ה-OAS.

2-3 הפיכת הגנרלים.

"פוטש הגנרלים" היא עוד אבן בדרכה של דה-לגיטימציה השלטון הקיים; עד כדי כך שנעשה ממש ניסיון להחליף את הסמכות הקיימת באלג'יריה. בשלב זה שלטון החוק איבד כל ערך, ועל השחקנים החדשים היה לבוא ולהחיות את הערכים שכביכול נהרסו והובזו על ידי 'שלטון הרשע'. ב-22 באפריל 1961, היו אלה גנרלים מבין המכובדים ביותר שניסו לקחת על עצמם את הסמכות הלגאלית באלג'יריה ובפאריז. בכוח הם תפסו את עמדות המפתח באלג'יר והעבירו הודעה קצרה ברדיו ממש כפי שנהוג בהפיכה צבאית קלאסית. "שלטון של ותרנות הודיע לנו בזה אחר זה: אלג'יריה צרפתית, אלג'יריה בתוך

³⁸ "Le FAF frappe ou il veut et quand il veut", משפט זה נלקח מילה במילה יועתק בכרוזיו של ה-OAS, ראה להשוואה ב-L'Organisation Armee Secrete של Marie-Therese Lancelot (Paris 1963), עמודים 1 בשביל ה-FAF (כרוז של ה-22 בפברואר 1961), 21- בשביל ה-OAS (כרוז של ה-10 באפריל 1961).

³⁹ כרוז של ה-22 בפברואר 1961, בספרה של Lancelot, עמ' 1.

⁴⁰ ראה ספרה של Lancelot, "יש לנו ביטחון ודאות, אנחנו ננצח; להציל את אלג'יריה, זה להציל את צרפת ואת הנצרות" עמ' 5, כרוז זה שפורסם בתקופת הפיכת הגנרלים מבטא את הקונפליקט הקשה בו מצאו עצמם תומכי אלג'יריה הצרפתית. בעיני עצמם הם היו השפויים האחרונים שיצילו את צרפת משלטון הרשע.

צרפת, אלג'יריה אלג'ירית, אלג'יריה עצמאית בשיתוף עם צרפת [...] האם זהו השלום שדיברו עליו? [...] האם תרצו שמרס אל-כביר ואלג'יר תהינה מחר בסיסים סובייטיים? האם תרצו פעם נוספת להחזיר את דגלכם כאשר איבדתם הכל ואפילו הכבוד?"⁴¹ ניסיון ההפיכה שהחלה באלג'יר והייתה צריכה להימשך עד פאריז, היא עדות יוצאת מן הכלל של הלך הרוח ששרר באותם ימים. גנרלים מבין הבולטים ביותר הרגישו בוז ואכזבה מול החלטותיו של דה-גול.

אולם אין להבין את הפיכת הגנרלים כשירות שניתן עבור המתיישבים באלג'יריה, לפחות זהו רק פן אחד של גיוס המטה הכללי למען אלג'יריה צרפתית. הצבא הצרפתי, לעומת צה"ל למשל, אינו צבא העם, חלקם של מה שאנו קוראים סדירים, כלומר של הצעירים שנקראו לשרת, הוא קטן וחסר משמעות. מנגד נוצרה קצונה מקצועית שבמהלך מאות השנים יצרה את כלליה והתנהגותה; ישנן משפחות בעלות עבר מפואר שבהן כולם היו קצינים, הנם היום או יהיו. למעשה התפתחה מסורת צבאית ייחודית שיש לה את כלליה המיוחדים. כבוד ולאומיות עומדים בראש רשימת כללים אלה, ורוב רובה של הקצונה מאופיין על ידי רקע לאומי-ימני-שמרני. בנוסף לכך, יש להבין את המציאות שבה הצבא מוצא את עצמו באותן שנים: זהו צבא מובס פעמיים, הן על ידי היטלר והן על ידי הווייטנמים בהודו-סין; צבא ששוב התבקש לוותר באלג'יריה. אובדן הכבוד בשילוב עם מדיניותו של דה-גול המכוונת לעבר העצמאות, יצרה אי-הבנה בקרב הקצונה הבכירה (שהצליחה דווקא יפה בשטח והשתלטה על המורדים האלג'יריים).⁴² מיליטריזם משולב בלאומנות הוא הנוסחה שהביאה את ניסיון ההפיכה שנכשלה למעשה בזכות תגובותיו המהירות של השלטון החוקי, כאשר הוא היה צריך לשמור את קיומו.

עובדת הכישלון וחוסר הנכונות של החיילים הסדירים והאחרים ללכת בעקבות מפקדיהם הייתה צריכה להדליק נורה אדומה אצל תומכי אלג'יריה הצרפתית בדבר מידת אהדת האוכלוסייה הצרפתית לכל המהלכים האלה המנוגדים לחוק. הניסיון הכושל של ההפיכה היה צריך לעצור את ההידרדרות ולגרור להתפכחות ביחס לאפשרות שאלג'יריה תישאר צרפתית. אולם, לא כך היה הדבר, ומכל הסיבות שנכתבו לעיל וכתוצאה ממספר משברים עמוקים שחוו המתיישבים, החלו אלו להתאגד ביחד עם הקיצונים שבין מחוללי ההפיכה תחת ארגון טרור שמטרתה הייתה לפגוע באופן קשה ביותר באחראי הביזיון. שמו של הארגון היה ה-OAS.

⁴¹ הצהרה של הגנרל שאל (Challe), 222- באפריל 1961 מועתק בשלמותה בספרו של Maurice Vaisse, *Alger, Le Putsch*, (Bruxelles 1983), pp 166.

⁴² *Ibid*, pp 50-54.

2-4) הקמת ה-OAS.

אם חיכה קורא עבודה זאת עד עכשיו כדי להיתקל בפרק על הקמתו של ארגון ה-OAS, הדבר מוסבר כך שהקמת הארגון נושא השם OAS באה בשלב מאוחר מאוד וכתוצאה ממספר משברים ותהליכים שהשתדלנו להסביר עד עתה. ברוב המקרים, תנועות מסוימות מוקמות תחילה, ורק לאחר מכן, לאורך תקופה מסוימת, עוברות תהליך פחות או יותר איטי שמביא אותן בסופו של דבר לבצע טרור. לעומתן, ה-OAS הוקם כדי לבצע טרור, הוא היה תוצר סופי של כל הארגונים, כל הרגשות, ושל כל הניסיונות שפותחו לעיל.

אם נסתכל מבעד לפריזמה המדענית המדינית, נאמר שהקמת הארגון באה כשלב אחרון של תהליך הדה-לגיטימציה, כאשר קבוצת אנשים מוצאת את עצמה במשבר סופי של לגיטימציה עם השלטון.⁴³ מצב זה מתואר כך שהקבוצה מרגישה חוסר אונים מול התפתחות האירועים וחוסר יכולתה לעצור תהליך מסוים. בשלב מסוים, נוצרת דיכוטומיה חריפה שהומחשה על ידי פרופסור שפרינצק במאמרו⁴⁴, ובמשל של "בני אור מול בני חושך", למעשה "אנחנו (ה-OAS במקרה הזה) הטובים והם (השלטון וה-FLN) הרעים". בכרוז שהופץ על ידי ה-OAS באלג'יר ב-5 במאי 1961, אפשר לקרוא: "צבא גדול של מחתרת מתארגן, [...] הטהורים (ההדגשה שלי, א.ט.) נשארים איתנו וממשיכים בקרב, [...] שעת ההקרבות הגדולות והקשות הגיעה, הצלת המולדת היא בידינו. הניצחון תלוי ברצוננו לנצח, סמכו על המחתרת. היא תילחם עד מוות. אלוהים יבוא לעזרתנו (הדגשה שלי)."⁴⁵

אם נתבונן בכל מה שנאמר לעיל, נמנה את סיבות הקמת הארגון בארבע נקודות מרכזיות:

1) המשכיות התשתית שנוסדה סביב ה-FAF.

כפי שכבר אמרנו ה-OAS, הוא סופו של תהליך התפתחותי של ארגונים כגון ה-FAF או 13 MP, אשר יצרו את התשתית הארגונית. למעשה היה על ה-OAS רק להשתמש בכל האמצעים שנוסדו עד אז. דבר זה מסביר את המהירות בה התחילו שוב פעולות הטרור תחת השם OAS; מאז ינואר 1961, נרשמו ב-Le Monde בחודש הראשון להיווסדות הארגון כ-24 פיגועים חבלניים, כאשר עשרה מהם מבוצעים בצרפת המטרופולית.

2) אי-נקיטת יד קשה של השלטון וחוסר התקיפות שלו מול אירועי הבריקאדות.

⁴³ Sprinzak, pp 56-59.

⁴⁴ Sprinzak, pp 56-57.

⁴⁵ כרוז של ה-5 במאי 1961, Lancelot, pp 7.

העובדה כי רוב רובם של מנהיגי הפרעות של דצמבר 1960 ושל אירועי הבריקאדות שוחררו מהר מאוד מכלאם מסבירה היטב את התאוששותם המהירה.⁴⁶ בצאתם מבתי הסוהר הצרפתיים, רבים מהם עזבו לספרד. חשוב לציין כי עובדת ההתארגנות בארץ זרה מראה היטב את טיב המאבק שה-OAS התכוון להוביל: ממש מלחמה נגד מדינה עוינת.

(3) האצת תהליך הנסיגה מאלג'יריה על ידי דה-גול.

אנחנו יודעים את תפקידו של דה-גול באיבוד הדעת של רבים מן המתיישבים, הם היו למעשה באמצע משבר אישי קשה ורצו בכל דרך אפשרית להאט ואף להפסיק את תהליך הנסיגה עליו הוחלט בפאריז.

(4) הכנת ההפיכה על ידי הגנרלים.

ניסיון ההפיכה על ידי הגנרלים המכובדים היה אות נוסף עבור מתנגדי הנסיגה, הם ראו בניסיון זה סימן לנכונות מאבקם. מנגד הם התעלמו מהכישלון החרוץ של פוטש הגנרלים ומהמסקנות שהיו צריכות להיות מוסקות.

הארגון הצבאי הסודי הוקם ב-20 בינואר 1961 במדריד. כאמור הארגון הורכב מחיילים, בעיקר משניים מן גנרלי הפוטש (ז'ואו וסאלאן), ומאזרחים (רובם ותיקי ה-FAF ומשתתפי אירועי הבריקאדות). האותיות OAS, נלקחו לשם האסוציאציה עם ה-OAR, הארגון הצבאי של הרזיסטנס (ההתנגדות) שפעל בצרפת במהלך מלח"ע ה-2 נגד הכיבוש הנאצי. בחירת אותיות אלה, אם כן, היא סמלית ביותר ומראה לנו את חשיבות המאבק אשר ראו נגד עיניהם תומכי אלג'יריה הצרפתית. כמו כן יש סימן נוסף לכך ששלטון צרפת של 1958 נתפש כעריץ כמעט באותה מידה של שלטון נאצי למשל.⁴⁷ סאלאן היה מנהיג הארגון.

פיגועי הטרור הראשונים של ה-OAS הוצדקו כולם על רקע אירועי הטרור שבוצעו על ידי החזית לשחרור אלג'יריה, ה-FLN. הטרור של ה-OAS הוא ויג'ילאנטי. העיתונים האלג'ירים יצרו אוריה של פחד ושל חרדה בתחילת שנות ה-60, והביאו לידיעת המתיישבים מקרים רבים של אלימות כלפי הפיה-נואר. בראשון במארס 1961, סופר ב-"Oran Republicain", וב-"L'Echo d'Oran" על ליניץ' שנעשה נגד ארבעה אירופאיים ושרפת גופותיהם במכוניתם. האלימות האקסטרה-נורמאלית והפראית בה בוצעו רציחות אלה הכניסה את קהילת המתיישבים לפחד עצום מפני העתיד לבוא. הייתה בימים אלו הרגשה קשה שהשלטון אינו מבין את המתיישבים ואינו עושה די כדי להגן עליהם.⁴⁸ תוצאה ישירה מכך

⁴⁶ Delarue, pp 55.

⁴⁷ Jean-Jacques Susini, *Histoire de l'OAS*, (paris 1963), pp 28. מעניין לקרוא הסבר זה כאשר אנחנו יודעים כי פעילים רבים מהארגונים התומכים באלג'יריה צרפתית, היו דווקא בעלי רקע פטניסט, כלומר מקורבים לשעבר לשלטון וישי בתקופת מלח"ע ה-2.

⁴⁸ Deroulede, pp 43.

הייתה התנתקות רגשית ומעשית מהשלטון בפאריז; יתרה מזאת, יותר ויותר בוטאו רגשות של שנאה ממשית כלפי נציגי החוק, שלמעשה הפקירו את ההתיישבות (לפחות בעיניהם של המתיישבים). פחד ושנאה משולבים הם שדחפו את ההתנגדות לקצוות, ולהתארגנות לשם פעולות ויג'ילאנטיות.

בימים שלאחר ההפיכה, המו"מ שנפתח בין ממשלת צרפת וה-FLN, לא הביא את התוצאות המצופות, וניכרה אכזבה בקרב תומכי העצמאות. מצב זה היה נאה ל-OAS, שהתאושש במהירות מכישלוננו של הפוטש. דבריו של סוזיני, אחד מעמודי הארגון, מלמדים אותנו רבות על מצב רוחם באותם ימים. "חולשותיו של ה-FLN, והתנאים בהם היה מחויב השלטון הצרפתי יכלו עוד להקשות על הצלחת המו"מ. היה עלינו לדחות ולהכשיל הצלחה זו בכל כוחנו. כך נרוויח את הזמן הנחוץ להקמת הגנה אלג'ירית (בעברית במקור, הדגשה והוספה שלי, א.ט.), צבא אזרחי חזק ומשוכנע, המסוגל לקחת מה-FLN את הביטחון המוסלמי, המסוגל לסחוף אחריו את האירופאיים, המסוגל לתפוס את השלטון באלג'יריה כדי לתפוס אותו יותר מאוחר בצרפת עצמה."⁴⁹ ציטוט זה מראה לנו את אופי המאבק שניהלו פעילי ה-OAS, בדומה להגנה בארץ ישראל, הם התארגנו בצורת "צבא חופש והגנה" שישתלט על אלג'יריה ועל צרפת, ממש מאבק לשחרור לאומי מלווה בויג'ילאנטיות הנחוצה.

ה-OAS באותה תקופה נמצא היה בשיא יוקרתו. הוא הצטיין כארגון היחידי שהבין ללבם של העם באלג'יריה: הוא לא התכוון להפקיר את עם הזה,⁵⁰ הוא יכה באויב. "L'OAS frappe ou elle veut, et quand elle veut"⁵¹. משלב זה בוצעו סידרה של פיגועי תופת שהרגו אזרחים. רובם של הפיגועים הוזכרו בכרוזים של הארגון שמסבירים מדוע פגעו ארגון בכל מטרה ומטרה.⁵² כאן צריך לציין את חשיבות הכרוזים בדינאמיקת הטרור. טרור הוא אמצעי להפחיד וגם להתפרסם; בזכות פעולות אלימות ה-OAS חרט את שמו בכוח בזיכרון ובמוחות הצרפתים, בפאריז ובלג'יר. ה-OAS לא רצה להיות לבד, הוא רצה שמאבקו יסחף אחריו את דעת הקהל של המתיישבים ושל רוב גדול של הצרפתים בכללם. מנגד, דיכוטומיית בני האור מול בני החושך הייתה חריפה מתמיד, בצרפת המטרופולית נוצר ויכוח בסגנון דרייפוס: מי בעד ומי נגד ה-OAS. התומכים היו הפטריוטים האמיתיים והאחרים היו בוגדים תומכי ה-FLN, כך לפחות בקונטקסט המוקצן שנוצר סביב הנושא האלג'ירי הרגיש. באותם ימים השלטון הפעיל יד חלשה נגד ה-FLN, ועל כן הארגון הצבאי הלוחם נתפש כתחליף לכוחות ביטחון הבלתי יעילים. האווירה האלימה וההצלחה של ה-FLN, הראו את הדרך למתנגדי העצמאות האלג'ירית. הם הבינו מהר כי המפתח לזעזוע דעת הקהל והעברת המסרים הנחוצים עובר דרך פעולות טרור. בעולם שכבר התרגל

⁴⁹ Susini, pp 67.

⁵⁰ בספרה של Duranton-Cabrol מובאים דבריו של Leon Delbecq, חבר פרלמנט שאמר בנובמבר 1961: "ה-OAS, הוא השלטון האפקטיבי היחידי באלג'יריה". עמ' 109.

⁵¹ "ה-OAS מכה במקום ובזמן שהוא רוצה".

⁵² ראה כרוז מחולק ב-10 באפריל 1961 באלג'יר. Lancelot, annexe 4, pp 2.

לאלימות לשחרור לאומי, לא היה ל-OAS מנוס מלהעלות את סף האלימות ולעבור לדרגה של אלימות בלתי רגילה, שככל הנראה תשנה את כללי המשחק.

2-5) שינוי באסטרטגיית האלימות

האלימות הנה מרכיב חשוב בהבנת נושאנו, משום שהיא האלמנט המזעזע ביותר, שהכי יוצר אפקט של הטרור הפוליטי. כפי שכבר אמרנו, לא מגיעים לאלימות המאפיינת פעולות טרור כל כך מהר. אם כן, מה גורם לבני אדם מכובדים להפוך לכה אלימים? במקרה של ה-OAS, ישנם מספר גורמים שיכולים להסביר את ההידרדרות לאלימות בלתי מרוסנת: (1) האווירה האלימה ששררה באלג'יריה מאז 1954, ותחילת המהומות על ידי האלג'ירים במאבקם לעצמאות. ריבוי האירועים האלימים, הלינצ'ים, הרציחות, כל אלה יצרו מציאות מסוימת בה האלימות כבר לא הייתה דבר בלתי רגיל לחלוטין. (2) הרקע הצבאי של רוב אנשי ה-OAS, או לפחות של מפקדיהם. סאלאן וז'ואו היו גנרלים שנלחמו במספר יבשות, ולכן מראי המוות והשימוש בכלי נשק לא היו זרים להם. הם היו רגילים למצבי לחימה ולאמצעי לחימה.⁵³ בנוסף לכך, היותם חיילים מאפשר לנו לשער כי הייתה בהם מידה מסוימת של אמון ביכולתו של הכוח והאלימות לפתור בעיות מסוימות. (3) האסקלציה באלימות. הייתה בעצם התקדמות בדרגות האלימות, אין מגיעים לשלב אחרון מבלי לעבור את הדרגות הנמוכות יותר. נוצר תרחיש "כדור השלג" שהלך וגדל, והתגלגל במהירות הולכת וגוברת. את המצב הזה נלמד במקרה של ה-OAS.

על מנת להסביר את השינוי באופי הטרור ששבו השתמש ה-OAS, צריך להבין כי במהלך שנת 1961 השתנתה תפישתו של הארגון לגבי תפקידו במציאות הפוליטית הלאומית. מארגון ויג'ילאנטי, המגן על אזרחי אלג'יריה כתחליף לשלטון נעלם, הפך הארגון לזרוע טרוריסטית, פשוטו כמשמעו, שמטרתה למנוע בכל יכולתה את הצלחתו של המשא ומתן שהחל בין פאריז וה-FLN. כאמור, דה-גול כבר החליט מה תהיה ההיסטוריה. רצונו לסיים את הסכסוך ולסגת מאלג'יריה היה ידוע, שאלת הגשמת רצונות אלה הייתה רק עניין של זמן, והיה מובן לכל מה יהיה עתידה של אלג'יריה. אפשר לתאר את ה-OAS בשלב זה כחיה פצועה; אנו יודעים כי חיה מסוכנת ביותר כאשר היא פצועה ומוקפת טורפים. היא כבר יודעת כי סופה קרוב, אך לא ההיגיון מנחה אותה אלא האינסטינקטים שלה, שיגרמו לה להילחם עד מוות. כאשר כבר נחתם גורלה של אלג'יריה, הפך ארגון ה-OAS לארגון צמא דם ובלתי ניתן לשליטה.

תחילת פעילותו של הארגון לא אופיינה באלימות מוקצנת. לשם המחשה נאמר כי בין ה-21 במאי 1961 לבין ה-8 ביוני 1961, פיגועי ה-FLN גרמו ל-133 הרוגים, ובאותו זמן בדיוק הרג ה-OAS שני אנשים מתוך 150 פיגועים חבלניים שביצע.⁵⁴ היה אפילו הרגל להתנצל אחרי פעולות כושלות (קרי

⁵³ Duranton-Cabrol, pp 129.

⁵⁴ Derouledé, pp 71.

שהורגות אנשים).⁵⁵ אולם, האסטרטגיה של הארגון השתנה כאשר סאלאן הבין שניסיונותיו לגייס את הצבא אחריו לא נושאות פרי. מטרור נקודתי על ידי חומר נפץ כנגד מטרות נבחרות, ופגיעה מינימאלית באזרחים, עבר הארגון לשיטות אחרות, למשל של טרור אישי, שהתמקד באנשי מפתח ונציגי השלטון, הבלתי-לגיטימי בעיניי ה-OAS. צעד זה בא במקביל לשינוי האסטרטגיה הכוללת של הארגון: לא יותר טרור ויג'ילאנטי, אלא טרור לשיבוש המו"מ עם ה-FLN. סאלאן בהוראה של ה-3 בינואר 1962, הורה לעבור לטרור בצרפת יותר מאשר באלג'יריה וקרא לצעד זה "אסטרטגיה המתיחות"⁵⁶. יתרה מזאת, וכמהחשת אלגוריית החיה הפצועה, הוציא סאלאן הוראה ב-25 בפברואר 1962 (לאחר כי הסתבר לו כי המו"מ עמד להגיע לקצו), שמתחילה במילים: "הבלתי-הפיך עומד להתרחש!"⁵⁷, הודאה זו של מפקד ה-OAS, באה כהודעה על פגיעה אנושה, הודעה שצריכה להזהיר אותנו מהשינוי שהחיה עומדת לחולל בהתנהגותה. כאן צריכה להישאל שאלת המטרה. אנחנו באים לחקור ארגון טרור כתופעה פוליטית, וכאשר יש לפעולותיה מטרה מסוימת, או מסר פוליטי להעביר. לאחר שהודה הארגון בהיותו הבלתי-הפיך של המצב, מהי הייתה מטרתו ומדוע הוא המשיך לפעול?

כאשר הראש כבר לא ידע איך לחשוב יותר, הפך הארגון לבלתי נשלט ולאליים בשל חוסר אונים ותסכול. מה שהתחיל ב-31 במאי 1961, על ידי רצח מפקד משטרת אלג'יר, המשיך בטרור אישי בלתי ניתן לריסון על ידי המפקדים הבכירים של הארגון. לקראת תחילת 1962 נפגעו באופן ישיר יותר מעשרים חברי פרלמנט מאש ה-OAS.⁵⁸ פעולות הטרור, ומה שכונה בז'רגון הצרפתי: "L'action directe", הפעילות הישירה, נוהלו על ידי הזרוע הצבאית של ה-OAS, **הדלטה** דלטה היה מפקד הזרוע הצבאית שמו Degueudre, (שהוצא להורג על ידי השלטון הצרפתי).⁵⁹ מהר מאוד התרגלו פעילי הדלטה לאלימות, שאותה הם פגשו כל לילה. עיון בדוחות של מבצעי הפיגועים מצביע על נונשלנטיות וחוסר התרגשות בשל שיגרת הפעולות הקטלניות. "זרקנו שני רימוני יד. תוצאה: חמישה ליצנים על הריצפה (תוצאה חמישה הרוגים, הוספה שלי, א.ט.) בקשר לדרך וובאן שני ליצנים נקרעו לגורים. הייתי רוצה שתכתבו פתק לדניס שיצבע את המכונית שלי לשחור, כי לגיסי יש מכונית כמו זאת שהשתמשנו בה, ויכולים לעלות על זה. ליום שני יש לי פעולה דומה למה שהיה בשבת"⁶⁰. גודאר, אחד מבכירי ה-OAS, אף הקים

⁵⁵ Ibid, pp 49.

⁵⁶ "Strategie de la tension", להוראותיו של סאלאן בדבר שינוי מדיניות ה-OAS, ראה "OAS parle", (Paris, 1964), pp 166-178.

⁵⁷ ibid.

⁵⁸ Remi Kauffer, *OAS: histoire d'une organisation secrete*, (Paris, 1986), pp 176.

⁵⁹ Les deltas, לפירוט הפעילות של הזרוע האקטיביסטית של ה-OAS ראה ספרו של Henri-Jean Thomas, Le terrorisme urbain a Alger en 1962, DELTA 7, (Paris 1997).

⁶⁰ דו"ח פעולה מדלטה 20 לדלטה מתאריך 1/10/1961. ראה ספרה של Duranton-Cabrol, pp 140.

משרד אחראי על בדיקת היוזמות המבודדות האלה. עדות נוספת לאיבוד הכיוון של ה-OAS⁶¹ הייתה ההתנצלות של סאלאן בפני ראש הממשלה גי מולה (Guy Mollet), לאחר רציחתו של וויליאם לוי, מזכ"ל המפלגה הקומוניסטית באלג'יר.⁶² האלימות שעברה מתחילת 1962 לפאריז לא נחה, לציון אירועים מיוחדים נזכיר את ליל ה-17 בינואר 1962, בו בוצעו 18 פיגועים חבלניים בפאריז.⁶³ האלימות באלג'יריה לא נעלמה- בין ינואר ליוני 1962, נהרגו מפיגועי ה-OAS יותר מ-1,200 איש בעיר אוראן בלבד (!)⁶⁴

בשלב זה, ניתן כבר לומר שארגון ה-OAS טעה בדרך. מאסטרטגיה של טרור לשם השגת מטרות פוליטיות, כלומר טרור כטקטיקה, עבר הארגון למעין גוף בלתי נשלט שמשאיר גופות קרועות אחריו. לא היו לפיגועים פירוש מלבד הרצון לבטא את התסכול וחוסר האונים בהם היו שרויים תומכי אלג'יריה הצרפתית. אי אפשר לדבר על טרור כאסטרטגיה, כאשר אין לפעולות שום מטרה אלא הטרור עצמו. פעילי ה-OAS לא רצו שחלום אלג'יריה הצרפתית יהיה היחידי למות, פיגועיהם היו בעצם פעולות תגמול נגד המדיניות הצרפתית. העובדה כי הארגון הצבאי החשאי יצא מכלל שליטה מבחינת מטרות והיגיון בפעולה אינה עומדת בקנה אחד עם התנגדותם ודעותיהם של המתישבים באלג'יריה. הרבה מהם שינו לקראת יוני 1962 את דעתם לגבי הצורך בארגון בלתי מרוסן ובלתי מציאותי כגון ה-OAS. יתרה מזאת, אף דובר על פחד מפני ארגון הטרור. בשפתו של מולוד פראון, סופר קאביל: "ה-OAS הורג את חבריו, אלה שהוא מזהה ככוגדים, בעיני לפחות"⁶⁵. המתישבים פחדו הן מהטרוריסט של ה-FLN, והן מפעולות התגמול של הארגון החשאי.

הארגון החשאי מצא עצמו במצב קשה זה באמצע שנת 1962. התמיכה מבפנים לא הייתה ברורה כפי שהייתה בתחילה; במקביל השלטון הצרפתי התקרב במהירות להסכם עם ה-FLN בדבר עתידה העצמאי של אלג'יריה. הארגון הצבאי נמצא היה בספירלה של טרור ושל אלימות ממנה אי אפשר היה לצאת בקלות. מטרותיו לא היו ברורות אפילו לא לו. שנאה ותסכול היו מניעיו העיקרים בחודשים אלה של 1962. בצעד אחרון, ואולי כתקווה האחרונה של הארגון למנוע את ההסכמים, התחיל ה-OAS מסע לחיסול ראש השלטון: הגנרל דה-גול.

⁶¹ מכתבו של סאלאן למולה מה-1 בדצמבר 1961, Ours, AGM, 92, 1961. בספרה של קאברול, עמ' 135.

⁶² Derouledé, pp71-72.

⁶³ Durantón-Cabrol, pp 142.

⁶⁴ Ibid, pp148.

⁶⁵ M. Feraoun, *Journal, 1955-1962*, (Paris, 1962), pp 339. במאס 1962 על ידי קומנדו של ה-

OAS, בזמן שביצע את תפקידו של מבקר במרכז חברתי באל-ביאר.

3-1) מדוע דה-גול?

כבר למדנו את מרכזיותו של דה-גול בכל הקשור לנושא האלג'ירי. אנחנו גם יודעים שהוא נתפש בעיניי האולטרה, תומכי אלג'יריה הצרפתית, כאחראי הישיר להתפתחויות המדיניות שמביאה באופן מזורז את הנסיגה משטח שהיה צרפתי מאז 1830. בחלקה השני של עבודה זו ניתחנו את המשברים השונים שאוכלוסיית המתיישבים עברה, משברים אישיים קשים שהשאירו צלקות עמוקות. דווקא כשהכל נראה אבוד החליטו מפקדי ה-OAS להעניש את האחראי למשברים האלה ולצלקות העמוקות שגרמו. הם לא באמת ראו ברצח הגנרל מעשה שיציל את אלג'יריה הצרפתית, אלא יותר נקמה של אזרחים נבגדים שלא רצו לשלם לבדם את מחיר ההיסטוריה. בחלק זה של העבודה נלמד מה היה התהליך שנבנה סביב הרטוריקה האנטי-גוליסטית, כיצד תירגמו מפקדי ה-OAS למעשים את תסכוליהם וכעסיהם. בנוסף, נתמקד בהיבט הטכני יותר של התארגנות לצורך הרצח ומזווית אחרת של מניעת רציחתו של דה-גול.

הדבר הראשון שיש להבין אם רוצים לנתח את התהליך שהביא לניסיונות הרצח של דה-גול, הוא האופי הימני-קיצוני של התנועה התומכת באלג'יריה צרפתית. כבר ציינו קודם שארגונים רבים ששימשו בסיס להקמת ה-OAS היו מורכבים מאלמנטים לאומניים-קיצוניים ואף פשיסטיים. העובדה שרובם הציגו את עצמם כצרפתים נלהבים ו"מלח הארץ" לא מנע מרבים מהם מלשתף פעולה בממשל וישי במהלך מלה"ע 2. הזכרת עובדות אלה, יש בה חשיבות מרובה עם רוצים להבין את חריפותו וקיצוניותו של תהליך הדא-לגיטימציה ודה-הומניזציה שהביא לניסיון פגיעה בנשיא המדינה הרפובליקנית. החשיבות היא בכך שמעבר לפגיעה בדה-גול האיש, שהיה שנוא על האולטרה בשל "בגידתו" הבלתי נסלחת; היה רצון לפגוע בערכים שייצג דה-גול. לא סלחו לו על כך שהוא הנהיג רפובליקה חמישית לגאלית, רפובליקנית ודמוקרטית, ציפו לדיקטטורה צבאית שתפעל ביד ברזל בבעיה האלג'ירית. כאשר ניסו להרוג את דה-גול, או לפחות כאשר פעלו נגדו ונגד השלטון הצרפתי, זה היה מאבק **נגד הרפובליקה, נגד השיטה**.⁶⁶ שורות אלה באות להזכיר שאסור להיתפס להבנה צרה מידי של המצב; הבנה שהייתה מביאה אותנו לחשוב, כי הפגיעה הייתה כנגד דה-גול מפני שהיה דה-גול. לא כך הדבר. תהיה מדיניותו אשר תהיה, פגיעה בו הייתה פגיעה בשלטון החוק הדמוקרטי הרפובליקני, וממד זה לא נעלם כלל מעיני הגנרלים הטרוריסטים.

פעם נוספת בעבודה זו יש צורך לציין את תפקידה של האסקלציה באלימות. פגיעה בדה-גול היא פגיעה בראש, וה-OAS, כפי שלא הרג בהתחלה והגיע למצב של ארגון רצחני ביותר בסופו, התחיל

לרצוח "בקטן". כוונתנו היא שהטרור האישי שביצע הארגון גם הוא התקדם בדרגות המטרות, משוטט פשוט לנשיא מדינה, לא היה בהכרח קל להגיע. שנה שלמה תהליך האסקלציה החריף, כאשר שוב, אם יש כלל צורך להזכיר, לווה התהליך במשברים הקשים שחוו תומכי אלג'יריה הצרפתית אשר איבדו את מולדתם. עוד לפני שניסו לפגוע בדה-גול, פגעו ברבים מתומכיו. ז'אק דלרו⁶⁷ שהיה מפקד משטרה ואחראי על הטיפול ב-OAS באותן שנים, כתב ספר שמהווה עבורנו עדות מדרגה ראשונה לגבי הנסיבות סביב ניסיונות הפגיעה בדה-גול ומניעתם. בספרו ה-OAS נגד דה-גול הוא זוכר את התקופה הזו. זכרונות הרגיש של מפקד המשטרה זוכר את הפגיעה החוזרת בכל השוטרים ההגונים והתומכים בסדר ובשלטון החוק. בספרו הוא מונה אותם⁶⁸, ומאשר כך את טענתנו כי ההגעה לדה-גול נעשתה בצורה הדרגתית כאשר החלה בנציגה הנמוך ביותר של הרפובליקה (קרי השוטר) ונגמרה בנציג הגבוה ביותר.

3-2) תהליך הדה-הומניזציה, לקראת רצח פוליטי.

כדי לרצוח את דה-גול ולקוות לתמיכה מצד המתיישבים היה צריך לגייס את האוכלוסיה. לא בקלות רוצחים נשיא ומגייסים אחרי רצח כזה את דעת הקהל הצרפתית. כדי שיעשה רווח מפגיעה במוסד המדינה הגבוה ביותר ישנה עבודה מקדימה חשובה לצורך "הורדת יוקרתה של המטרה". מדובר כאן בתהליך של דה-לגיטימציה משולב בדה-הומניזציה, כאשר שני תהליכים אלה מתוכננים ומאורגנים לשם הגשמת המטרות שהסברנו לעיל.

לגבי דה-גול, אנחנו יודעים שבעיניי ה-OAS הוא היה מחולל הנסיגה, מחלק הטריטוריה הלאומית, הבוגד. הגדרתו של הגנרל כבוגד הייתה למעשה רק שלב ראשון (אומנם כבר מסוכן מאוד) באסקלציית ההסתה; הוא נתפש כאיש המסכן את ביטחון אזרחי המדינה בשל אמביציה אישית או שיגעון גדלות. אולם, מתנגדי השלטון לא עצרו כאן. כדי לשבור את הילתו של משחרר צרפת, האיש שארגן את כוח החופש באנגליה בזמן ששלטון וישי שיתף פעולה עם הנאצים, היה על האולטרה להגביר את ההתקפות נגד נשיא המדינה. בכרוז שהוצא כמחאה וגינוי על פעולות התגמול נגד הערבים שביצעו מספר צעירים באלג'יר, כותב ה-OAS: "אנחנו מזהירים פעם נוספת את הצעירים מפני הפגנת רגשות מסוימים, ומפני הפרובוקציות של מנהיגים קומוניסטים שחוזרים לתוכם. הכיצד הם לא מבינים שרוב רובם של האלג'ירים לא שייכים ל-FLN, ושכל פעולת תגמול עיוורת מגדילה את שורותיו של ה-FLN, עוזרת להם, לדה-גול, לקומוניזם."⁶⁹ מה שאנחנו צריכים לראות בכרוז זה הוא לא הריסון שכביכול אותו מעודד הארגון החשאי, אלא האסוציאציה הקשה שהוא עושה בין הקומוניזם ודה-גול. באותם ימים הקומוניזם היה האויב, זה שתמיד מאיים במהפכה. הקומוניזם כבר "פגע" רבות באירופה המזרחית, והוא הפחיד במיוחד את כל

⁶⁷ Jacques Delarue

⁶⁸ Delarue, pp 61.

⁶⁹ כרוז של ה-OAS מתאריך 4 בדצמבר 1961, ראה בספרה של Lancelot, pp 31.

הימין הקיצוני שהיה שכיח בארגון הצבאי החשאי. ניסו להדביק לדה-גול תווית של סוכן קומוניסט. הוא הוצג כאיש כוחות השטן, דיברו עליו במונחים של "מפלצת" או "שטן-שארל"⁷⁰. מדובר כאן בדי-אבוליציה של האויב, בדה-הומניזציה. שארל דה-גול כבר לא היה נשיא, כבר לא הגנרל המהולל, אלא היה ממש סוכן כוחות הרשע, השטן עצמו, מפלצת (!). שלב זה של מתן שמות בזויים לאישים העלולים להפוך לקורבנות, הוא שלב מוכר בספרות המדינית המקצועית⁷¹; זהו שלב חשוב מאין כמוהו שמטרתו להפוך את מטרת הפגיעה לתת-אדם, למפלצת שלא יהיה קשה כלל לחסל, משום שזו תהיה טובה לכל האנושות.

3-3) מסע הפיגועים נגד הגנרל, וההתמודדות של המשטרה.

ה-8 בספטמבר 1961, היה התוצאה הראשונה של תהליך זה. בדרכו ממשכן הנשיא (האליזה בפאריז) הביתה, נתקלה שיירת הנשיא במטען צד שהופעל כנגד מכוניתו של דה-גול. בדרך נס ניצל הגנרל ואפילו הרשה לעצמו לומר באירוניה: "Quels maladroits!", איזה חוסר-דיוק! הניסיון הראשון הכושל הוא זה שאפשר לשירותי הביטחון הצרפתים לנתח, לחקור ולהבין כיצד הפעיל ה-OAS את לוחמיו ומה היה הרקע האידיאולוגי של טרוריסטים אלה. יש לציין שבשלב ראשון קציני המשטרה נתפסו בפאניקה מסוימת כאשר הגיעו למסקנה שמחוללי הפיגוע (שרובם נעצרו בינתיים) היו אנשים רגילים ללא רקע אידיאולוגי ברור.⁷² אולם, חקירה עמוקה יותר הביאה למסקנה כי כולם היו טרוריסטים מושבעים ומאומנים שלא התחילו את הקריירה שלהם בניסיון לפגוע בגנרל. עבור המשטרה כישלון הפיגוע עזר במידה רבה לבניית מדיניות הגנה סביב דה-גול. קודם כל, מעתה ידעו כוחות הביטחון כי **דה גול הוא המשטרה**, הוא זה שצריך להגן עליו; היה בכישלון מידה רבה של מזל שהיה על כוחות האבטחה לנצל כדי שהמקרה לא יחזור על עצמו, ושאם יקרה שנית לא יפגע באיש.

אולם, שום דבר לא יכול היה להיעשות בלי קלף מרכזי שנמצא היה בידי כוחות הביטחון. מעט יודעים על כך, אבל למפקדיה של משטרת צרפת הנלחמת בטרור, החל מאוקטובר 1961, היה יתרון קטן ואיכותי על פני ה-OAS: היה להם איש בארגון הצבאי החשאי. הכינוי שלו ב-OAS היה Pastis⁷³ על שם האלכוהול המורכב מאניס (או כמו הערק המזרח-תיכוני), שמרבים לשתות בדרום צרפת. אט-אט, הסוכן החשאי, שהמקור הראשון שלנו Delarue היה מפעילו הראשי, החל מתקדם בתוך הארגון. את צעדיו הראשונים עשה פאסטיס בזרוע המטרופוליט של ה-OAS, אלה שארגנו פעולות נגד אישים בפאריז

⁷⁰ Duranton-Cabrol, pp 117. "...Le monstre, Satan-Charles"

⁷¹ Sprinzak, pp 57.

⁷² Delarue, pp 66-67.

⁷³ הדמיון שהקורא המעמיק אולי שם לב לו, בין אירוני אלג'יריה וה-OAS, לבין המצב בארץ ובכל ההיסטוריה סביב השטחים שנכבשו ב-1967, שוב יעלה כאשר יידע כי כינויו של איש השב"כ שהתקרב מאוד ליגאל עמיר היה "שמפניה", אלכוהול צרפתי משובח.

ובערים המרכזיות של צרפת. מהר מאוד הסתבר שקיים קרע עמוק בין ההנהגה בצרפת לבין ההנהגה האלג'ירית של סאלאן. המפקד של הזרוע הפריזאית היה אופה לשעבר בשם מרסל בוייה⁷⁴ שמהר מאוד גילה שיש הרבה יותר רומנטיקה וישנה גבורה מסוימת בתפקיד המהפכן הטרוריסט. נצטט כאן את דלרו שהתבטא בקשר לבויה: "פעמים רבות בחיי המקצועיים, בקשריי עם אנשים שפעלו נגד השלטון, שמתי לב כי אלמנט המשחק תופס מקום חשוב מאוד - לא נחקר מספיק - בסוג הזה של הרפתקאות. לאנשים רבים, זו התגלות, זו קרן השמש ביום אפור, בחיים רגועים מידי, ללא סכנה וללא גבורה. בויה לא היה יוצא מן הכלל."⁷⁵

בזכות פעילותו של פאסטיס נתפס אותו בויה, ובפברואר 1962 התפרקה "ה-OAS –Paris", ממתכונתו הרגילה ועבר למתכונת אחרת שהחליטה, כפי שאמרנו בחלקה השני של העבודה, לעבור למדיניות של מתיחות ושל אלימות אקסטרה-נורמאלית. בחודשים מארס ואפריל מספר הפיגועים עלה בצורה משמעותית, ותוצאותיו היו קשות מתמיד. רבים מאוד נרצחו מאש ה-OAS, והמושבעים בבתי המשפט סירבו לשפוט את מואשמים משום שפחדו מפעולות תגמול של ה-OAS. במקביל לכך לא התבטל פסטיס, שהמשיך בתפקיד הסוכן וקשר קשרים חדשים. לדעתו של פסטיס, מאחר שכבר הכל נראה אבוד ושסאלאן נעצר ב-19 במארס 1962, תקוותיהם האחרונות של הטרוריסטים התמקדו בפגיעה ישירה בגנרל דה-גול. מהנקודה הזאת העיסוק ברצח הנשיא הפך לאובססיה עבור ה-OAS וביחד איתן עבור המשטרה.⁷⁶

כאשר נפתח משפטו של סאלאן הוכן במקביל הניסיון השני לפגוע בדה-גול. שוב מערכת המודיעין המשוכללת שכוחות הביטחון הציבו הצליחה מהר מאוד לשגר מברק המזהיר את המשטרה הפריזאית מפני בואו של קומנדו דלטה לבירה הצרפתית. לפי המקורות שציין אותו מפקד משטרה שמהווה עבורנו העדות הקרובה ביותר, איכות האנשים שנסעו לצרפת, וכמות המשאבים שהוקצתה לנסיעה זו, הצביעו על פעולה גדולה מאוד, ומהר הסיקה המשטרה כי בכוונתם לפגוע בדה-גול.⁷⁷ איתורם המהיר בצרפת של מספר מאנשי הקומנדו אפשר לעצור אותם בטרם פעולתם, כאשר מצאו שוטרי צרפת קילוגרמים של חומרי נפץ במכוניתם כמה קילומטרים ממקום הביקור של דה-גול. אולם לא כאן תם האירוע, משום שחלק אחר מהקומנדו הסתובב חופשי. לאחר הודאת אחד העצורים נתפס שלל עשיר של כלי נשק וטילים ובזוקה שנועדו לפגוע בנשיא. הסתבר מהר מאוד שתוכנן מספר רב של פיגועים נגד הגנרל, פיגועים שלא היו צריכים להשאיר אותו חי בשום מקרה. פסטיס הסוכן שיחק תפקיד מכריע בריכוז הידיעות והכוונתם של חוקרי המשטרה בחיפושיהם. למעשה הוא נשאר עד הסוף השפן בכובע

⁷⁴ Bouyer

⁷⁵ Delarue, pp 111.

⁷⁶ *Ibid*, pp 120-140

⁷⁷ *Ibid*, pp 147.

הקסמים, הוא גייס את עצמו לאחת הקבוצות שנועדו לפגוע בגנרל; על הסף הוא הודיע, מסר, ארגן, למעשה הציל מספר פעמים את הגנרל המהולל.

כאן יש צורך לציין כי מספר אנשים האמינו למרות הכל כי חיסול דה-גול ימנע את משאל העם שמטרתו הייתה להחליט לגבי עתידה של אלג'יריה. חלק מהקיצונים שב-OAS, חשבו בתמימותם שברגע שיירצח דה-גול, לא ייחתמו שום הסכמים וכך יתפוס ה-OAS את מקומו של דה-גול. אמונתם העמוקה בדבר, היא שעודדה אותם במסע המטורף הזה. מסע הרצח בדה-גול שמו היה מבצע שאמא.⁷⁸ בזכות אותו סוכן התברר לחוקרים כי מספר פלגים של ה-OAS ממש נכנסו לתחרות ביניהם: "מי הראשון שיפגע בשארל", כך תואר על ידי פסטיס המעין משחק שהתחולל ביוני 1962 בצרפת. בכל מקום שהתכוון נשיא צרפת לבקר תוכנן פיגוע נגדו. המיליציות האלה היו מזוינות היטב בכלי נשק אוטומטיים, בחומרי נפץ, לגנרל לא היה סיכוי להינצל. כאן נציין באיזו רמה של תחכום הצטיינו הטרוריסטים של ה-OAS, ובאילו שיטות התכוונו לרצוח. הסוכן של המשטרה הזהיר את כוחות הביטחון כי אחת הקבוצות מתכוונת לפגוע בדה-גול בזמן נאומו כאשר היא תכוון אל הבמה (בזכות משרקות של אולטרה-סאונד) כלבים הנושאים פצצות (!). עדיין בזכות אותו סוכן אותרה זהותו של מפקד החוליה וכך פעם נוספת נמנעו מספר פיגועים נגד הגנרל.⁷⁹ ביולי 1962, נחתמו הסכמי אביאן ואלג'יריה הפכה לארץ עצמאית, נקיה מכל נוכחות צרפתית. ושארל דה-גול נשיא צרפת היה בין החיים.

בשלב זה אורגן הפיגוע הגדול ביותר של ה-OAS. לאחר חתימת ההסכם, החליטו הקיצונים שבחבורה להעניש את דה גול בצעד חסר תקווה וחסר משמעות פוליטית אמיתית לטווח ארוך. 22- באוגוסט 1962, אירע מה שכונה מאז פיגוע של הפטי-קלאמאר⁸⁰, במהלכו מותו של הגנרל היה קרוב מאי-פעם. חוליה מאומנת היטב של חיילים לשעבר ושל צלפים מה-OAS, למדה ממקור חשאי בלב האליזה בפאריז את דרכו של דה-גול באותו יום, והחליטה להציב מארב נגדו. כאשר השיירה עברה נורו 150 כדורים לעברה. 12 קליעים פגעו במכוניתו של הגנרל, ושניים הגיעו למרחק של כשני סנטימטרים מראשו.⁸¹ יש לומר כי זה היה הניסיון השלישי של אותה חוליה לפגוע בגנרל, אולם בשניים הקודמים וויתרו ברגע האחרון משום שחששו מתגובה יעילה של המשטרה.⁸² נקודה זו צריכה לבוא לעזרתנו בפענוח השאלה המרכזית: הכיצד אחרי כל כך הרבה ניסיונות, לא נרצח שארל דה-גול? **מאז תחילת יוני 1962 ועד הפיגוע של ה-22 באוגוסט, היה יותר מניסיון אחד בשבוע לרצוח את הנשיא דה-גול.** לפי מפקד המשטרה דלרו, הסיבות המרכזיות שמנעו את הירצחותו של הגנרל היו (1) המזל הנדיר בו התברך

⁷⁸ "Operation Chamois", מתואר לפירטי פרטים על ידי דלרו בספרו.

⁷⁹ Ibid, pp 160-161.

⁸⁰ L'attentat du Petit-Clamart.

⁸¹ Ibid, pp 172.

⁸² Ibid, pp 174.

הגנרל, שבזכותו ניצל פעמיים על סף המוות⁸³. (2) עבודתם הקשה והשיטתית של כוחות הביטחון הצרפתיים, יחד עם היתרון העצום שיצר הסוכן הסמוי שלהם פסטיס. (3) חוסר נכונותם של המחבלים להקריב את עצמם בשעת המעשה. כלומר, אף אחד לא היה מוכן לסכן את חייו למען מטרת אלג'יריה הצרפתית. מספר התכנונים וההכנות שנועדו להגן על מבצעי הפיגוע, הוא גם זה שהבטיח להם את כישלון הניסיונות.⁸⁴

אולם, לא כאן הסתיים טירופם של אנשי ה-OAS. רצח דה גול הפך לאובססיה חולנית אצלם. לאחר הסכמי אביאן הובאו כל הפיה-נואר מאלג'יריה אל המטרופול, ויחד אתם הצטרפו יחידות הקומנדו של דלטה. "הצלחת" רצח קנדי ב-1963, נתפס בעיני ה-OAS כפטי-קלמר מוצלח, ועל כן הם השתכנעו באפשרות הגשמת תוכניתם. התארגנות נוספת של חולייה בדרום צרפת תכננה את רצח דה גול, והחליטה להטיל על אחד מאנשיה לקנות את כלי הנשק בשביל הרצח, רובה בעל טווח ארוך, רובה צלפים. למרבה המזל, אותו איש היה לא אחר מפסטיס, איש המשטרה ב-OAS, ושוב בזכותו ניצל הגנרל. ב-1965, ב-12 במאי, היה הניסיון האחרון לרצוח את דה גול. התאריך שנבחר היה כשלוש שנים לאחר הנסיגה מאלג'יריה, אירוע שמסמל יותר מכל את המאבק בין ה-OAS ודה-גול: עד מות אחד מהם. דה גול ניצח.

⁸³ במלותיו של דלרו: הבראקה (baraka) של דה-גול. מילה מושאלת מערבית לצרפתית המגדירה תוכנה של מזל הרודף

מישהו: "יש לו בארקה". Ibid, pp 333.

⁸⁴ Ibid, pp 176.

מסקנות:

קשה מאוד למקם את ה-OAS בתוך מסגרת מוכרת. האבולוציה שעברה קבוצת הלאומנים הצרפתיים באלג'יריה עושה דרכה בין המסגרות המוכרות, כאשר היא שואלת מכל אחת מספר מאפיינים ודפוסי התנהגות. אם שוב נעיין במאמרו של פרופ' שפרינצק, נראה כי הציג מספר מודלים התפתחותיים של ארגוני טרור, מתחילתם עד אקט הטרור עצמו. הוא מגדיר שם למשל את ה-Transformational deligitimation, דה-לגיטימציה המשנה צורה, או המשתנה, שמאפיינת ארגונים או אנשים נאמנים לשלטון ולמשטר הקיים, ושלאחר תהליך ארוך וקשה מגיעים למצב בו אינם מזהים את עצמם בערכים ובשיטות שמציע אותו סוג משטר או אותו שלטון. בשלב של ייאוש מקסימאלי הם מחליטים לבצע טרור על מנת לבטא את מחאתם. תיאור זה נראה מתאים למדי לטרוריסטים של ה-OAS, שלא רק שהיו נאמנים למדינה, אלא הם גם הצטיינו בשירותה. אולם, יש לשאול את עצמנו אם הגדרת ה-Split Deligitimation, דה-לגיטימציה של קרע, של פילוג. כאשר שני מחנות מתנגדים, ואחד המחנות מפנה את הטרור אל המחנה שנתפס כבלתי לגיטימי. האם הגדרה זו אינה מתאימה יותר לארגון הצבאי החשאי? הרי ששורש המאבק היה בין המתיישבים והילידים, בין ה-FLN לבין ה-OAS, כאשר נתפסה האגרסיביות של האלג'יריים כלפי הצרפתים כבלתי לגיטימית.⁸⁵

טרור ויג'ילאנטי? טרור ימני? טרור לשחרור לאומי? טרור המוני? טרור אישי? נדמה כי ה-OAS היה בכל מקום וניסה את כל השיטות. מארגון שנבנה כתגובה לאלימות הטרוריסטית של ה-FLN, הוא התקדם, ומיקם את פעילותו בצרפת נגד צמרת השלטון על מנת לקבל עצמאות. אין ספק שבמצב הזה נראה ה-OAS כארגון מאוד מעניין, משום שהוא ריכז בתוכו את כל האלמנטים הנוכחים בכל סוגי הטרור. ה-OAS הוא סמל הקרע העמוק שחוו מתיישבי אלג'יריה, מול מדיניות ארצם, הוא סמל הטרור הרגשי, האנושי, כאשר מנסים בכל דרך לשמר את התקווה: אלג'יריה צרפתית. ולבסוף, ה-OAS הוא סמל האמוציות שגוברות על התבונה, הוא דוגמא של תוצאותיו החמורות של הטרור, לאיזה טירוף הוא יכול להוביל, לאיזה הרס.

במציאות של ימינו, בחודש אוקטובר 2000, במדינת ישראל, לא יכול כותב עבודה זאת להימנע מהשוואה בין המציאות הישראלית ומה שהייתה המציאות האלג'ירית בשנות ה-60. השוואה בין אלג'יריה הקולוניאלית ובין השטחים שנכבשו ב-1967: יהודה ושומרון, וחבל עזה. המאבק לשחרור לאומי מצד הילידים גם באלג'יריה וגם במה שמסתמן כפלסטין. הקרע העמוק של המתיישבים שעזבו יותר ממאה שנה

⁸⁵ Sprinzak, pp 53 and 63.

של חיים בטריטוריה הצרפתית בשם אלג'יריה. המשבר האישי שחווים מתיישרי יש"ע. הטרור משני הצדדים: של הפת"ח, של החמאס, של ה-FLN, המחתרת היהודית, ה-OAS. רצה ראש ממשלת ישראל יצחק רבין ז"ל, ניסיונות אין-ספור לרצוח את שארל דה-גול. פסטיס ושאמפניה. נראה כי נקודות רבות קושרות בין ההיסטוריה הצרפתית-אלג'ירית של תחילת שנות ה-60 לבין ההיסטוריה שלנו שנבנית בימים אלה. האם אפשר ללמוד מנושא זה לנושא אחר? האם אפשר להעתיק ממודל למודל? ראינו במסקנות אלה שלא תמיד הדבר פשוט כל כך.